

Parıyn-xemcik, Cöen-xemcik, Uluq-xem po yş kozuunda nam cırdıyşkınnıñ azyly am kidin-ne corup turar, sumularda polgaş xoorajlarda nam cırdıyşkınnıñ polgymneringe öören-mejin olurar xalas nam, areve kezıgynneri polgaş arattar parık cok.

Aal pölykterge paarga, ında-mında cırdıyşkınnı kicceeli tıer, aal, şarzyn mungan aal pölykter-nin arazynda, ak xarnıñ kırıñ-da, „arattın azyly malı“ suq teen ışkaş cybelerni pizip, al-pot-ların eitem kulturun öyle-diringe koncuq kyskan, magalıq xöqlıq cıqlıp alğan öären-gen turar tur.

Eñ ılangıja Parıyn-xemcik kozuunıñ Ergi-parlık sumu-zunda aldan xarnı aşkan, pezen xarnı pelceen aşak Kara-tavak polgym targazy polgan ulus cıyr ööretken mındıq turar tur.

Cöen-xemcik kozuunıñ tıer-ty—Cadaana-xoorajda pir kezek aşaktar öörenip turar, oların xej kezii polza, 50 azyq xarlıq aşaktar, oların öörenip turar-nyñ ıderkeji koncuq.

Xelcyktyq polgı şajlaq-alaak, oon-taa öske sumularda kicceel teerge tiğajıñ la turar, Xajır-akkan Şemi polgaş paza oon öske sumular koşkak azyldar turar tur. Moon xereccizi polza, po kyzyn tus kozuunıñ tıer cerin-ge tyr surguul kılğan paşkylar-nyñ azyly koşkak tur. Men po-dun ol paşkylar-pile cıgaalaştm.

Cadaana-xoorajga pezin kicce-el koşkak corup turgan, xerec-zenner polgymı 3-4 kattar kicceeldep turda, er ulustar cangıy-taa kicceeldebejin turgan cyyl-der par. Ooñ canında Xajır-akkan sumuzu paza ötyngen ışkaş xerezenner surguulıñ 3-4 kılıp turda, er ulustar anaa la udıp kılalazıp turgannar. Men podar kőerımgı, řak ındıq şışpen olutpaj, pelinde pir kor-gulcun paqlar alğan ışkaş cor-uktu am kaar polza cogıur.

Uluq-xem kozuunıñ tıerinde polgymner 10 aj yjezinde anaa-la şımbaj azyldar turgan cyve, am po sölgy yjede řala xireliq tep cyvezin kizi söllep cetpes tur. Moon mıncap pargan cıldagaany polza, pottarın ar-azynga tıylbas poor cordu, men podar kőerımgı, şıptuzunda par-la.

Tus xoorajda nam, areve uyr-leri polgaş profes tıeezinden organıza massalıq azy corudıp şıdavaan polgaş cogıur cerler ekki xıpar udırtıur turıan, paza öörenip turar kiziler ol cer-

Eş Kızıl-ool.

tıerinde carıştar ulustun ıder-kejiñ xerecciler turar ol tur.

Kodee sumularda polgaş kozu-unnar tıerinde nam cırdıyşkınnıñ polgymneriniñ po corup turar paşdalın koşkaş kılajın, ulam şıngıradı corudar py-gy pottarın-nyñ kırıñardan ne-getinip turar tur.

Kozuunıñ tıerinde öörenip turar ulus polza: Parıyn-xemcikte 4 polgym par, er ulus polgymı iji, ında öörenip tur-arlar 56 kizi, xerezenner pol-gymı 2, ında öörenip turar ulus-tar 38 kizi. Cöen-xemcikte 5 pol-gym par, er ulus polgymı 2, ında öörenip turarlar 40 kizi, xerezenner polgymı 3, ında öö-renip turarlar 43 kizi. Uluq-xem-de 3 polgym par, er ulus pol-gymı 2, ında öörenip turar ulus-tar 38 kizi, xerezenner polgymı 1, ında 25 kizi öörenip turar.

Moön algaş kőerge, ulustun ıderkeji todargaj tur, kodee su-mularnıñ polgymnerin am xirede pizip şıdavas, cyge teergetoda-gaj medee cok poor tur.

Kodee polgaş kozuunıñ tıer-inde öörenikcilerin mırnunda salıp alğan kol sorulga-zy polza, 1937 cılda ıştinde ııvanın conu pizik pilbes coru-un kolduunda cok kılıp teen sorulgañ cıgula sorulga kılıp a gaş, öörenip turar. Ol öörenip turar ulustarın taşında pol-gymge kırıbejin turar ulustarın cıra tırtıp ööredir sorulgañ polgaj. Sler, onu kajın uttur tep sler. Kizi pyryzynın sorulgañ polza, 1937 cılda ııaap-la pizik-tıq turar pořp alıp sorulgañ. Camdık eş-öerlerden xarın TAR-nıñ 16 cıl polur ojunun tynne-linde onu cedip alıp-pis tep san-al perip turgan. ındıq cyve polgan tıleede, nam cırdıyşkınnıñ öörenip turarlar polgaş öörenmejin-taa podunun piliş-kinin öyledirin oraldazıp olur ar eş öerler TAR-nıñ 16 cıl polur ojunda pizik pilbezin uzutkar alğan olurarıñ am po xynden egileş kızı ar uzurıuq. Onu corudarın argaların nam, areve kezıgynneri şıptu pilir sler, piziktıq nam, areve kezıgynneri iji pizik pilbes kizini ööredir polgaş oon-taa öske.

Ustınde ajtkan cyılderni ul-am tınyzıp corudar-pile kadı, nam cırdıyşkınnıñ programın 100 xıu kuyssıkeş, mırnıvısta salıp alğan uluq sorulgarıñ kuyssediringe pelen turarınar. ARN TK-nıñ Nam cırdıyşkınnıñ kildizinin ergelekcizi Kızıl-ool.

Kaa-xem kozuunıñ Koptu sumuzunıñ arat-tar cılgı malın kadıp kadara perdi

Kaa-xem kozuunıñ Koptu sumuzunıñ arattar 300 cıgam cılgızın 12 ajnıñ 6-7-den egel-ep Sargal xobızu, Argalıq ol ıncar kadarañ-pile 2 manaq-cılyq lıqny turgıskan. Oon peer cılgızın sanı ulam kőu-dep turar.

Arat con cılgı malın pıry-askıdan cıjlıdır tugajın kon-cıq cıgulaga kőryp turar moon ilden tur.

Kızıl-ool.

Pyren-xemde Caş-ool.

1936 cılda 12 ajnıñ 21-de Kızıl-xoorajnıñ tıva curttakıl-aynıñ xuralı poldu.

Myn xınnın kezekkiniñ 5 řak cedip turda „Şaqır-sıryn“ klı-bunga kızı-xoorajnıñ tıva cur-takıl cıqlıp-la turdu. ıncap turda-la ulus kluptun ıştinge ol-dur olurupkan soonda ARN TK-nıñ nam cırdıyşkınnıñ kildi-zinin ergelekcizi eş Kızıl-ool Kızıl-xoorajnıñ curttakıl arnıñ xuralıñ azytkan.

Taraazynda xuraldın xereen ergelep ertırer prezidiym son-gıdu. Paza eşter Stalin, Molo-tof, Kalinin, Malkof polgaş eş Tokan paşınnadı ARN TK-nıñ prezidiymın xuraldın xıny-dılyq prezidiymıge kancaar-taa aazok tınmıttıq yzılbes adış cas-kap turgaz, calap songıdu.

Oon ester Malkof, Toka pol-gaz ARN TK-nıñ prezidiym kezi-gynneri prezidiym stolunun art-ıydan kestıp kelirge, xuralga olurgan pygy ulus turup kelgeş tınmıttıq xol caskap, „eş Mal-kof telgerezin! ura!“ tep alıp-zyr, jozulap paşlar turdu.

Xural prezidiymı olurgan soonda, xuraldın targalaan eş Kızıl-oolan—cookta caa Mos-kvaga poıp ertken SSRE-nin Sovetterinin 8 tugaar Onza Uluq xuralnıñ tugajı polgaş ol xuraldan padılap yndırgen SSRE-nin konstituzunıñ tugaj-ında, TAR cazaan canında olurıp turar SSRE-nin Pyryn ergeliq tıleesi eş Malkofka sös peer tur—teerge, xuralga olurgan pygy ulus paza kat-tap turup kelgeş tınmıttıq adış caskap, „xındılyq eş Malkof telgerezin!“ tep uraalap, ırgyl-cıeldıq adış caskap, paşlar

öerıp, Uluq sovet Esilelirge arat con kancaar-taa aazok ınak-şıl cedirip turdu.

Eş Malkof xuraldın ındirinin kırınga ınyr kelgeş,—Tıvanıñ uluzu polgaş oon namı telgere-zin!—tep lozun salgaş, podunun kajgamcıktyq sızı-pile pygy tel geirge uluq uzur-tızalıq onza solun ajttıq tugajında iletkel-in egelep cıgaalaan.

Eş Malkof podunun iletkelin kezek-kezek yzykteldirerge-le, pi-stin xındılyq paşıncıvı eş Toka koncuq pildingiri-pile oc-culdurup perip turgan polgaş xur-alga olurgan ulus udaa-taraa xol caskap, SSRE-nin uluq cedışkin-neringe kancaar-taa aazok paş-ırlap öerıp, koncuq kicceengej-liq tınnadı.

Eş Malkof podunun iletkelin tıerip kaarga, pygy oluruşkan-nar turup kelgeş, oon-moon—„Stalinın Konstituzu telgere-zin! SSRE telgerezin! SSRE-nin tıletirbes Kızıl şerii tel-gerezin! Uluq Stalin telgere-zin!“—tep lozun pazyñ ıştı sıl-ışpas cyve-teq kıştyq tınmıttıq poıp, uraalap, kaas minıf ıştin-de ırgılcılep turdu.

Taraazy-pile ARN TK targaz eş Paşrın cıdıq sölıy sanalı-pile eş Malkofın iletkelin pyry-ny-pile paşlar xılep alğan. Pygy telegejnin arat tımeninin iziq ınak paşkız Uluq Stalin-ga corudır paşlıq telegramnı, eş Sedip-oolun nomcaanın jo-zugaar tınmıttıq adış caskaan-pile paşlar xılep alğan.

Oon myn xuraldın toklaan eş Tovarıřtajnıñ nomcıp tınnat-kanın jozugaar padılap algaş, xural taradı.

X.

Tees xem kozuunıñ pygy unun cıgıtkan 12 ajnıñ 17-12 sumuzunıñ 1937 cılda sol-nın xınynde tınnep kőerge:

№	Sumular attar	CAGYLGALAR			
		„Şın“	„Areve şın“	„Xostıq arat“	„Cazak-ın kol-medee“
1	Cırgalandy	38	17	14	2
2	Erzin	40	20	7	8
3	Narın	25	9	25	2
4	Tees	9	3	12	1
5	Paş-xel	12	10	20	3
6	Tıre-xel	7	4	6	—
7	Paş-taq	34	6	13	1
8	Pert-taq	23	10	8	1
9	Kaccık	19	41	8	3
10	Ustıy-şınaa	4	2	11	1
11	Orıkkı-şınaa	—	—	—	—
12	Şuırmak	16	8	15	2
13	Samagaldaj-xooraj	30	26	17	12
Kattışkaş		257	126	156	38

Şıptu kaltışkaş 577.

1937 cılda pygy cıgılgan 1720 cedirer tep podaan polzu-bıssa, am cyq-le 577 cedip tur-ar, 1143-ıy kuyssıtepejin turar tur-pis.

1937 cılda egezi yndı. Arat

con polgaş alban xakcılar solun parılgan cıgılgızın xıy pyry corutkaş, ustınde ajtkan podal-ga sanı oran-cok azy kuyssedir polza cogıur.

Kozuun targaz Taakpan.

Parıyn-xemcik kozuunıñ tıer-ty—Kızıl-mazalıtta 4 polgym-nın öörenikcileri 94 kizi. Cöen-xemcik polgaş Uluq-xem ko-zuunıñ tıerinde nam cırdıyşkınnıñ polgymnerin ööredilgenin şınar polgaş curıtu paza paşkyların ajttıyşkınnı-pile po cılgı nam cırdıyşkınnıñ programnıñ ıştinde ajtkan cyılderni 100 xıu kuyssedir polgaş cook-kavın arattarın-ga tızalazıp xıleugen-pis tep kıl-gırgan.

Cöen-xemcik polgaş Uluq-xem kozuunıñ tıerinde nam

cırdıyşkınnıñ polgymneri ustınde şıjgan cyılderni şıut xılep algaş, paza tagın xarın ol kozuunıñ kılğır turar tur. Moon tınnelin 6 ajnıñ sölgy yjezinde kőer polgannar.

Monu kőryp olurgan nam, areve uyrleri polgaş xej niittinın massalıq organızar organıza massalıq azyldarın corudıp, oon tınnelin ırgılcı kılgaş, „Şın“ solunga, öske-taa solunnarga, xana-taa solunnarın-ga ırgılcı pizip turarın neper turar tur.

Kızıl-ool.

Mal-cer jaamьзынын tuzaaly

Po tuzaaldь yndyrerinin uzuru polza, moon murnunda caskь polga kysky kampaniyn azyldarьn ьnarlyq polgaь coguor ej ьaanda plan tьkьbьl^lin jozugaar kyssetkeь, taraazьn cьp azaar algan kyrekonomnaryn ьannaar ter yndyrge toktaaldь xerek kьrьn-

§ 1

Elegeste „Toka“ kyrekonom

Taraalar adь	Taraan gazь			Taraa ynyzynden alьr teen sentineri			Orttumaa-pile gadan al-gan sentineri	
	planь	kyysset-keni	xuuzu	planь	algaьnь	xuuzu	planь	algaьnь
Kьzьl-tas	900	972	108	10800	11814	110	12	12,1
Sula	400	384	106	4800	4405	92	12	11,5
Kьk sula polgaь eьki	—	44	—	—	768	—	—	22
Kattьkьkaь	1300	1400	107	15600	16219	104	12	12

Oon iьtinden 270 gьnь kur cer andarganь.

Cer peletkeeni

Cer andarganь	Planь	Kyyssetkeni	Xuuzu	Tajьbьbь:
1. Cajьn andarganь	450	395	88	Po cajьn cer cetpe-eniniьn uzurundan eьe-eь cer andarganь.
2. Kyzьn andarganь	550	690	125	
Kattьkьkaь	1000	1085	108	

Taraa pastьrьlgazьn 10 ajьnьn orttumaa-pile pir traktor 260 gamь 25-te tooskan polgaь ьnar tala-zь-pile ekki polgan. Traktorlar-nyьn azyldaany ortumak cizektiь, 3,3% polgan.

§ 2

ьagaar-aryьda „Xemcik-ool“ kyrekonom

Taraalar adь	Taraan gazь			Taraa ynyzynden alьr teen sentineri			Orttumaa-pile gadan al-gan sentineri	
	planь	kyysset-keni	xuuzu	planь	kyysset-keni	xuuzu	planь	algaьnь
Kьzьl-tas	500	600	120	6500	5800	89	13	9,6
Sula	200	110	55	2600	800	31	13	7,3
Kьk sula	10	10	100	—	150	—	—	—
Kattьkьkaь	710	720	101	9100	6600	72	13	9,3

Caar material cоктun uzurundan kyyssetpeen.

Cer andarganь

Cer andarganь	Planь (ga-pile)	Kyyssetkeni (ga-pile)	Xuuzu	Tajьbьbь:
Cajьn cer andarganь	200	40	20	Caar material cоктun uzurunda 21X 36 c. soksatkan.
Kur cer andarganь	350	216	62	
Kysky cer andarganь	150	65	43	
Kattьkьkaь	700	321	46	

Kьzьl-tas pastьrьlgazьn 16/X-36 ьldaany cetpes, orttumaa-pile pir cьlda tooskan. Azybьnyьn ьnarь ortumak suladaan, am-taa 70 ga pastьrtьtynmaan, traktorlarynьn azyldaany cetpes, orttumaa-pile pir traktor 190 ga cer taraan, kьbar materialdь caraany 3819 kilo-gram iьk-pe, 14, 3%.

§ 3

ььнысь kyrekonom

Taraalar adь	Taraan gazь			Taraa ynyzynden alьr teen sentineri			Orttumaa-pile gadan al-gan sentineri	
	planь	kyys-	xuuzu	planь	kyys-	xuuzu	planь	kyys-
Kьzьl-tas	115	115	100	11500	15500	135	10	13,5
Sula	115	130	113	13800	13710	100	12	11,9
Kattьkьkaь	230	245	106	25300	32850	130	11	12,0

Cer andarganь

Cer andarganь	Planь (ga-pile)	Kyyssetkeni (ga-pile)	xuuzu
Cer andarganь	160	50	31
Kysky cerni andarganь	60	60	100
Kattьkьkaь	220	110	50

ьncap polbas!

Cьen-xemcik kozuununyn Xьn-dergej sumuzunyn anьjak Xьn-dergej curtluq Kavaa ter kizi po cьldьn 10-ajьnьn yjezi de kaduьj Anakpaany iьi xolur dan tudup algaь, sapьk idii-pile iьti-paany ce tepkiler etter turgan. Cangьs ol-ta eьes, kadajьn cer-le kьr-ьes kizi tur-po.

Canyda olurgan xereezьn ez-in terlap oluraz Kavaa koziun ьyyьzynden xemcok kьrьysse coguor.

Medeelekci.

Eleen peletkeldiь

Tandь kozuununyn Eleges sumuzunyn arat conu cutka udur eleen xemceqlerni corudup tur-ar. Cyl teege 36 talьjь pelet-ker algan, temir-xuyrek 204, ьj-aь xuyrek 224, kuskun-xaaь 92—шak mьndьq cyuьler peletker algan. Moon kьrьnga am-taa xьy-pile peletker alьr ter turar.

ьske arat con шak mьncaar cutka udur peletker coruoraz cigula ter kьrььr tur-men.

Kozuun sekreteri Jancar.

Caskь, kysky tarьlganьn tala-zь-pile Elegeste „TOKA“ kyrekonom pir tugaar cerni ezeleen. Ol kyrekonom planьn 107% kyyssetken polgaь cer andarganь 108% kyyssetken, traktorun ekki edileeniniьn uzurundan planьn kyyssetkeni ol tur. Eriken cьlga tem-ejleerge „Xemcik-ool“ kyrekonom polgaь ььнысь kyrekonom paza-la azyr kyyssetkileen.

§ 4

Monu parьmdalaaz, pir tugaar ьannaal—1000 akьanь kultur sajьradьbьnga xereqleeri-pile Elegeste „TOKA“ kyrekonomnu ьannaar tur.

§ 5

Iьi tugaar ьannaal—500 akьanь kultur sajьradьbьnga xereqleeri-pile „Xemcik-ool“, ььнысь kyrekonomnarga xьbaazььr ьannaar tur.

§ 6

Po uluq cizekterni kyrekonomnarynьn direktorlarь pir cizek sor-ulga kьldьr azybьnnarynьn orttu-zunga tanyььr, azyldь moon songaar ьnarьzьdьr azyldaarynьga uluq kьrьzyyь kьldьr azyldaar.

§ 7

Moon songaar kyrekonomnarynьn direktorlarь traktorun azybьn cьvy-pile xereqleer, anьa yn-er kьbar, caar materialdarynь coguor cizek xemcee-pile kamnar caryqdaaryn ergeleer.

§ 8

Kyrekonomnarynьn direktorlarь agonomnuq arga-pile texniinge ььrenip, pottarynьn azybьnga mer-geziьr coruk cogula.

§ 9

Maьina traktorlarga caa kaa-dьr-lrнь ььredip turgazь, naciьnal kaadьrlarynь peletker yndyrer uz-urlyuq.

Mal-cer jaamьзынын saьbь Polat.

Eь Sedip-ooldun ca-gьbьn kyysseidir-pis

Kultur jaamьзынын saьbь eь Sedip-ool, po cьldьn 12 ajьnьn 9-ta, Tandь kozuununyn tьvy—Paj-xaakta ege cada ьkolazьnga kelgeь, xural kьrьp koncuq ьrt-tekiь cogaa sьzyn perdi.

Cyl teege, ььrenikci ulus kan-dьq turar uzurlyuq, kancan-dь curttaaral, kancan-dь ььreni-ril, aryq-ььberni sagььr, ep-najь-raldьq turar, paьkьlarynьn ajьt-kan cyuьlun ekki ьngeedip alьr polgaь oon-taa ьske koncuq ьrttektiь sagьndьrьq sьzyn perdi.

Oon ьnaj, eь Sedip-ool ььrenik-cilernin kьrьnga 10 akьa-pile tь-ba tьlda tert parьlganь ьuplu-zun cьl xьussaalyq sagьp perdi. Xьndьlyuq paayьncьbьs eь Sedip-ooldun po ьrttektiь sьzy polgaь solun sagьp pergenin koncuq xanьzь-pile ььrьp xyle-er algaь, iziьq pajьr cedirip tur-pis.

Moon-pile kadь ьnak paayьn-cьbьska tangьraqlarybьs polza:

1) 1936-37 cьldьn ььredilge-ziniьn programьn toldur ььrenip alьr-pis.

2) Tus ьkolanь aryq-ььber tur-guzar polgaь pygy et-xьrengini karaabyьs ogu ььkaь kamgalap kamnaar-pis.

3) Paьkьlarynьn ajьtьr turar ьrttemnerin ььrenikciler pis ekki ьngeedip ььrenges, adak ter temdekti cok kьrь, xьndьlyuq paayьncьbьs slernin ajьtьrьkьbь-nar jozugaar ьrtiem pilibisti ьryledip alьrьbьs kьzar-pis.

4) Cьldagan cok kiceel yzer polgaь aaldar-ce canattaar coruk-tarynь cok kьlgaь, kyry eniь keli-r yjerin kadьlarynь poor alьbьbьs-ty ььrenip tur-pis.

Pygy ььrenikciler,

Xereezen Cangaa texnik ьrttemge ььrenip tur

Cьen-xemcik kozuununyn Syt-xel sumuzu №8 arьannьn xa-maattьzь Kenenciktin picci uruu Cangaa, enir cьbьn caa aalьnga xojun kadarьp turgan. Oon podu 35 cьldьn 8 ajьda Kьzьl-xorajьa kelgeь, podunun ekki turazь-pile Sovьtьbьrasiьn colaaccь surgu-lunga keep kirgeь, 1936 cьldьn 6 ajьnь 15-ke cedir 6 aj xьos-saany iьtinde ььrenges, ььrenip turgan ьrttemneringe ekki ter temdeqleiken polgaь curumnuq ььrenip kььtaanьn parьmdalaazь, tuzalaar colaaccьga kьlrgen.

Eь Cangaa po cajьdьr poьta maьinazьnga tuzalakь colaaccь-ar turgazь, maьinanьn colaaccь-lar praktik ьrtteminge podun eleen tepьidip algan polgaь Tь-banьn iьtinde maьina coruor cer-leriniьn pelen, pergezьn kьrьp al-gan, paza-Tьbьnnьn arat conunyn arazьnda xarьlaazьn ulamcьdьr perip turgan. ььredip turgan xamaattь colaaccьbьnnьn sьzyn xyleep, oon texnik ьrttemin uьtup alьrьn kьzьp turgan.

Sьelgy yjede kьbьь ьaq cedip kelgen tьleede, eь Cangaa sook-ka corup ььdabьs polganda ma-ьina karaanьn odun kьbьr turum azyldьq cerde azyldadьp kaan. Am uk azyldь perge kadьq ti-

ьejin, oon arga texniinge ььrenip ьske kaadьrlarga ylegerliq azyldap turar. Xarьn Cangaa ool kaadьrlardan artьk azyldap tur-ar, azyldьn ьagьndan cer-le ozal-dabas, ajьtьr turar xamaattь kizi-nin sьzyn xyleer.

Cььsaannьn karaanьn cьrьdar odun peer polgaь maьinanь co-rudarda xьdeldirer kyzyн peer akumilьator teer iьtinde cyul py-ry kisiodalyq xarьzaan kancaa-taa septep turar, polu pergen. Moon ap kьerge, Cangaa cььsaan karaanьn emcizi poor turar.

Eь Cangaa po idepkeji-pile Oktabr 19 cьl ojunda 40 akьanьn xebi-pile ьannaar polgaь.

Moon ap kьerge, cazak, nam-nyн paayьtalgaьzь-pile arattьn anь-jak ьsken xereezьnnery podunyn ьrtiem kulturun xьn pyry-le saj-zьradьp turarьnnьn iьtinde po ьь-kaь xereezen eь ььrler mьndьq tuskajь ьrttemniьq azylga ььrenip turar tur.

Eь Cangaa am-taa ekki azyldap, picce-pacca cetpes cyuьlderin uzutkap, ulustun azyl agьbьnnьn pir tamьr polur trasportun ьь-ьq kaadьr polurun kьzьp kь-ryner.

Maьina suurunda Tarttan-ool.

Xoj connun tuzazьn amьrap ььrьp, cettirdibis

Tees-xem kozuununyn Erzine cartьk internat ьkolazьnga, myn Erzьn sumuzunyn camdьk arattьr ьkolanьn et xьrengizine uluq azyk tuzalьq ekki tura-nyн tuzalamcьbьn kьrьzyyь turlar.

Po cьldьn 10 ajьnьn yjezinde Paj-taqda „Kьzьl malcьn“ MAE, 50 akьa azyq ьrttektiьq poda mal xalaska tuzalaan. Ol cizek-tiьq tus-tus arattarynьn ekki tura-pile tuzalaan cyuьlderin maьnaa todargajьlarga polza:

1) Sumu targazь 1 xoj.
2) Eь ьojuzun 1 ььky.
3) Eь Cula 1 ььky.
4) Eь Tembee 1 ььky.
5) Eь Camьjan 1 ььky.
6) Eь Nady 1 ььky—mьncandьr xalaska tuzaladьlar. Oon ьnaj cartьk ьrttem al-gazь, tuzalap satkannar polza, Parccьn 1 xoj polgaь Calьzьp

1 xoj. Akьa-pile xalaska tuzalaannar polza:

1) Tarьma, Xьven-salьr, Tazь-tamьa—po eьter en teere tuzalaan, olarynьn tuzalaanь ьupтузу 15 akьa.

2) Kynzenmaa (tassьk) 3 akьa.

3) Paa-xee 2 akьa.

4) ьaqdьr 1 akьa 20 kьpejek, ьupту kattьkьkaь 21 akьa 20 kьpejek. Paza 9 kizi pir-pir akьa tuzalaan. oon-pile pygy akьa kat-tyьkaь 30 akьa 20 kьpejek poldu.

Po cьny ajьtьr tur ter polza, arat con azy-telyn ьrttem kultur-ga ььredip alьr tees pygy po-dal s ьbьzn ьbьn-pile salьp tur-ar ol polur polgaь pir talazьn-da kyrynenin akьa-xьrengizine poitarьnnьn ekki turazь-pile tuzal-azьp ьske arat cona yleger ci-zektiь kьrьzyyь turarь ol tur.

ьkola ergelekci Sat Paazan.

Pistin arьannьn azybь

Cьen-xemcik kozuununyn Kьzьl-taq sumuzunda 11 tugaar arьannьn azyl-agьbь cьl pyryde ьzyr turar. Cyl iize:

Kizi, mal, taraa	1935 c	1936 c	ьskeni
1. ьrege sьnь	17	19	2
2. Kizi sьnь	76	83	7
3. Pizik pilir kizi	20	87	17
4. Pygy malь	874	917	43
5. Taraa (ga-pile)	11,96	21,10	10,90
6. Sigьn (ga-pile)	8,52	10,75	2,25
7. Cьlьq kazaa	48	61	13

Po ьnnar polza, tus arьannьn azybьnnьn ьzyr xьqzyr turarьn ajьtьr turarь ol tur.

Aьшak Kandan-ooldan yleger alьnar

Xaraal aldьn uurgajьnda nam yury 11 ajьnь 14-te solun ca-gьlgazьnnьn tugajьnda xural kьl-ьp turda, myn cerde azyldap turar Kandan-ool aьшak cedip kelgeь, cigaa-ar turganь polza:

„Ce tunmalarьm, pistin nam, cazaabyьs pisterni cyul pyry ca-gьlganь sagьp algaь, potarynьn ьrtiem politiin ьryledip alьzn tees, po cьbьn solunun sagьp ьrtiem cilyetken polgaь. Am men-den yleger algaь, kizi kuruz cok solundan sagьdьp alьnar“ ter, xuralga olurgan xamьk ul-ustu kьrьrgeь, ol ortta 4 cyul tьba sagьlganь sagьdьp alьbь.

Ol xuralga olurgan camdьk solun sagьtpaan kizilernin arьn-pary kьza pergen, ььt-la cok olurgulaan tur-ijьn.

Paza kattap turup kelgeь, eь Kandan-ooldun cugalaanь polza: „kьaь akьa kьlaьar coraan ooldarnьn karmaanyndan uьtunup cьdьp kaar cybe polbas-pe, pi-zik pilbes aьшak Kandan-ool men solun sagьp ar turumda, anьjak ьskenner solun sagьp alьvajьn kancaar, tunmalarьm“ ter turdu.

Aьшak Kandan-ooldan yleger algaь, anьjak ьskenner solundan sagьnar. Nam yuynyn targazь lccin-norьu.

Kozkooptarnıñ polgaş XOORXE-nin paaştaar cerlerinin targalarına

Kozkooptarnıñ polgaş XOORXE-nin azyly-agylynyñ paza tusus azylycın, alban xakacıttarnıñ iştinde, ılangıya majıynnar, magazinnar ergelekçileri, oon-taa ıñaj azylycınarnıñ talazından caza, namnıñ polgaş Tıñ tıp kooptun paaştaar cerinin ajıtıyş kın, toktañ saavıyn kuyssedip pottandıgı-pile, kozkooptarnıñ paaştaar cerleriniñ undırgen ajıtıyşkınıñ kuyssetpes, ee-xarışsalga cok, aragalaar-tarılal, arat tımerge eeldek eptiğ eves, ertek yne-taa eskerttir yreer cizektiğ, oon-taa eske cetpes cıyider-nin tugajında „Şın“, „Xostuğ arat“, „Areveşın“ solunnarnıñ pizikçileri koncuğ xaj cıyilderni ileredip pizip turar, moon songaar-taa pizitir cugaa cok polgaj. Solunnarga pizititgen cıyilderni kozkooptarnıñ paaştaar cerleri toraan istep xınap, toraan xarışlap turar koncuğ xovar polgaş xarın cok-taa tize azybas.

Moñ xaraazı pile adaanda cıyilderni kuyssediri-pile kozkooptarnıñ paaştaar cerlerine polgaş XOORXE nin paaştaar cerine taqızı polza:

1. Ustınde ajıtkan solunnarga pizititip turgan xarışlatınnaan cıyilderni, top-toraan xarışlaan turar.

2. Moon songaar kaj-taa paralgalarga pizititgen ustınde ajıtkan coruktar ıñkaş cyelerni xamaarız kozkooptar cerleri, uk solunnu algan xınynden egelees

15 xonuktan erttirbejin xarışlap, solunnar redaksılarına corutkan turza coguur.

3. Kozkooptarnıñ polgaş XOORXE-nin paaştaar cerleri „Şın“, „Xostuğ arat“, „Areveşın“ solunnarnıñ sagır algaş, ee xarışsalga cok, cidirip kaar, onu tug-ar-tugaar-pile kektıp şıqar algan cer sangıs-taa cok. Am onu soksadır xer-ktiğ polgaş am sagır algan solunnarnıñ ajı-ajıy-pile kektıp, sangıs-taa tugaar cidirbejin cıl-cıl-pile şıqzalga poldurarıñ xarışsalgalıy-pile sagındırar.

4. Kozkooptarnıñ paaştaar cerleri pottarıñ azylyñ tugajında solun paralgalarga ırgıly-cıy cıyıldır pizip, cedar-cetpes cıyilderni, ılangıya ekki azyldıq majıynnar, tergi saıyqıylar, oon pile kadı pagaj azyldıq azylycınar oon taa eskelerni cıyıldır turar. Paza majıynnar ergelekçileri, tergi saıyqıylar oon-taa eske kooperas azylycılar pottarıñ azylyñ, eske-taa cıyilderni solun paralgalaa cıyıldır pizip turar cugula.

Kooperastıñ azylycın, alban xakacıttar solunnarnı kizi kurtıq cok sagır algan turarıñ polgaş iştı-pile tanışır eerenirinin tugajında kozkooptarnıñ paaştaar cerleri polza, azylycınarnıñ iştıngı tanışılga azylyñ kılır turgaş cedip alıyn sagındırar tur.

TTK-nıñ sadıq kildizinin targazı Lopsan.

Tere-xel kozuununda majıynnıñ po cılda sadır alıyşkını

Tere-xel kozuununda majıynnıñ den 11 ajnıñ 30-ge cedir cıyl sadıqıñ 1936 cıldıñ 1 ajnıñ 1-pıry sadır algan cıyilderi polza:

№	Pygy sadır algan cıyilderi	Pygy cılda sadır alır planı	Am sadır alganı	Azyr kuyssetkeni	Tuduuzu
1.	Tiñ	14.500	15.360	860	—
2.	Pery	34	9	—	25
3.	Tırbaktyğ	7	3	—	4
4.	Tilgi	11	1	—	10
5.	Cekpe	2	—	—	2
6.	Kış	39	12	—	27
7.	As	60	69	9	—
8.	Kyzen	42	20	—	22
9.	Şın majıy	5	59	54	—

Tiriğ mal cıyly

1.	Inek	28	53	25	—
2.	Cılgı	1	3	2	—
3.	Xoj	50	61	11	—
4.	Əşky	50	91	41	—
	Kattıkaş	128	208	160,2%	—

Algı-kees cıyly

1.	Inek kezi	83	290	207	—
2.	Aat kezi	29	30	1	—
3.	Xoj kezi	67	348	281	—
4.	Əşky kezi	35	226	191	—
5.	Anaj, xuragan kezi	270	35	—	235
6.	Tyk, xıl (kilogram)	1210	530	—	680

Ertken pygy 11 ajnıñ iştinde paraan saıylgaş 51.192 akş 6 kopejek poor turar. Əlyk saıylgaş 28.543 akş 34 kopejek poor turar.

Tus majıynnıñ po cılyñ corutkan azylyñ torcular kerge, mal sadır alıyş-pile paraan saıylgaş ekki polgan. Əlyk cıylyñden azyr kuyssetkeni-taa par, kuyssetpeeni-taa par. Moon songaar arat tymennin ortıuzungı

surtaal azylyñ ekki corudup turgaş, po cetpejin turar cıyilderni cedir kuyssedir-pis.

Pistin po majıynnıñ Kaa-xem kozkoovunda xamaarız turza-taa, mın majıynnıñ azylyñ ekki, paagın rıves poor turar. Moon songaar Kaa-xem kozkoovu per sagızın salza coguur.

Tere-xel kozuununıñ targazı Tyger.

Aratkorlar cagaalarıñ nıñ izi-pile

Şoktunıñ pizeen-inge xarış

Po cılyñ ygen № 98 (599) „Şın“ solunda paşık Şoktunıñ pizeen-inge xarışlaarş polza:

Ceen-xemcik kozuununıñ camdıq sumularında, ılangıyakoşunıñ ıevınde ospa aarlıq telgerep turar ter pizeeni şın eves tur. Kozuun ıevınde ospa eves, ulaan-ot ter aarlıq turgan cybe, ospa-pile ulaan-ot ılgaldıq polur uzurlıq.

Po aarlıq-pile emci eleen temissel corudup turar.

Əş Şoktut sıler cyveni pizirde ılap ılgar pilip algaş, şın polgaş todargaj cıyilderni pizir polzunarza ekki tur.

Cadaanada şkola ergelekçizi Tarzaa Paşık Norbu.

Aratkorlarnıñ pizeen-inge xarış

1. № 66 (567) „Şın“ solunnıñ 4 tugaar arında „Tozu kozuununıñ Toora-xemde xerezenner tassıyñ azylyñ udaan“ ter aratkor „Pilgeniñ“ pizeen cyuylıñ, kozuunda tassık cerinden xınap kerge, ol tugajı şın polgan. Bucangas ol tassıkñ azylyñ sergediri-pile azylyñ corutkanından mın tassıkñ azylyñ eleen corup turar.

2. № 12 (513) „Şın“ solunnıñ 2 tugaar arında „nam, areve kezıynneri yurnıñ toktaalın kuyssetpejin turar“ ter aratkor „Saldamnıñ“ pizeeni paza şın polgan. Ol tugajında tuskaj azylyñ corutkan-pis.

3. № 74 (575) „Şın“ solunnıñ 4 tugaar arında şıygy azylyñ udaan ter aratkor „Cangıs koldun“ pizeeni şın polgan. Po tugajında kozuun sagır-gazyndan azylyñ corutkan.

Tozuda nam komızın telezi TAQİBA.

Kara-saldı coguur kozuun, sumuzundan xemceğ alıyn

Emi aldnıñ uırgajıñ azyldap turgan, Ceen-xemcik kozuunıñ Xelcyktyğ sumuzu 12 tugaar arannıñ xamaatıyş, podu revolusıyğ şerıqge turgan Kara-sal teerzi, po 36 cıldıñ 10 aj yjezinde „meen sidim ymneesten, canar coruır kizi-men“ tes, parık ol ajnıñ tondır megeleñip aaraaş, pydyrylge cerinden şın-ıylga ap algaş coruır ter turunda tedir soksatkan. Oon soonda yş cedi xonuk xirede megeleñip aarır cıtkaş, xındys azyldap coj pargan eş-eerynıñ pok-sagın oorlap ap turgan. Cyl terge, eş Tamıyın 35 akş erttektiğ coorganıñ, paza Seek-mittin 8 akş erttektiğ coorganıñ oorlaan, cer-le oon-taa eske poktanır oorlap ap turgan cıyilderi 78 akş cetken.

Adak soonda alban cerinin 60 akş erttektiğ ezer-n oorlap urdunup algaş pargan.

Po oor polgaş azylyñ kılbas Kara-saldı k jaa pargan ceringe xoojlu-tyrym jozugaar xemceğ kergıssın ter kulak salır olur men.

Eminin oqlu.

Ol akşanı istep tıvar xerek

Ceen-xemcik kozuununıñ Cajlağ-alaak sumuzungı 1930-31-32 cıldarda, kultura xereqler cybe ter ol yjede nam yurgunıñ targazı turgan Sarıq-lama 7 xire kizi akş cıy turgas 380 akş tıpkan ulus cybe.

Ol akşanı coguur kulurga xerıqlen-taa ceri cok, kadagalar kamgalaan-taa kizizi pildımes. Po akşanı cogum kım kadagalaan cybe irgi? Po tugajın coguur cerlerden tarıj istep xı-naza ter innep olur men.

Uş-pulun.

Анъjak Kalga şalyрсы аңсы мын тур

Tere-xel kozuununıñ Kargı sumuzu şın tajga curtap coruır 20 xarlıq Kalga ter pir anıjak ool tergin anıynıñ pıreezinge sanadı turar.

Əş Kalga 1935 cılda tiñ ejynde 300 xire tiñ ulyrgen, 36 cıldıñ cıjıynında 2 şın ulyrgen polgaş po kysky tiñ ejynde 15 xonukta tiñnees, 247 tiñ koor-ka satkan. Ol tiñnıñ şınar talazı koncuğ ekki, ulyktyñ ertteen cecce azyqlar turar anı myn tur.

Ustınde satkan tiñner-nin şınar kergıyzerge polza: tergin ekki tiñ 106, oon ertte 111 akş 30 kopejek, oon araj kudu tiñ 20, oon ertte 18 akş 80 kopejek, iji tugaar tiñ 95, oon ertte 74 akş 10 kopejek, oon araj kudu tiñ 26, oon ertte 18 akş 20 kopejek, şıptu 222 akş 40 kopejek polgan.

Anış Kalga cıny ajıtır tur tize, Tıva ter kooptun „Anış cıny pilip alır xereqil“—ter at-

ıyq № 1-2 tepterleri-pile tanışkan polgaş ulyktyñ şınar kedyrer ter caza, namnıñ ajıtıyşkınıñ kuyssedirin podaan kizi tur.

Əş Kalga 36-37 cıldarnıñ arazında tiñni 5-6 cys cedir ulyrermen tees corutkan. Ol sezıynge cedar-taa poor-on.

Əş Kalga, cangıs an azylyngataa eves, eske azylyng paza ekki kizi tur. Cyl tize, 35 cılda 15 ıbilıq turgan polza, 36 cılda 22 ıbilıq polgan. Şın-tajga cerde cangıs ajı curtap coruır xirezinde, kultura paza kedyrlyp turar. Podu polgaş eeynıñ iştı solun nomcup turar kıldır tıva pizikke eerenip algan.

Eske anıylar eş Kalgadan ulyeger algaş, an tiñni elvek keweji-pile ulyrges, oon şınar mezyzn ekkizidip, kyrynege-taa. podunga-taa azyk otulga kirein podaza coguır.

Tere-xel majıynnıñ peletkelçizi ojun Naksıl.

Мыjakpannıñ tyrzok coruun xarışsalga-ce

Tandı kozuununıñ Kək-pulun sumuzu 6 tugaar arannıñ xamaatıyş Мыjakpın ter kizi par. Po Мыjakpın, kizi poor torugup kelgen toraan-na eş-eeryn toram-cıylar, etteer, megeleer, oorlaar—mındıq kizi cybe. Po tugajında, moon mırında kemniğ cıyilderinge coguır cerlerden xem-cıen ap turgan.

Amğ yjeje pıjda'n ap kerge. 1936 cıldıñ 10 aj yjezinde Elegestiñ Tağ parañga turgan 50 azyq cılgıñ arazınga oot-tap coraan kara aatı podunıñ turazı-pile tudup munup algaş, tir aj azyr ooga-tözyn tezildir mungış Eleges ooruñga salırkan. Oon soonda pir tıñnalzala ol aat Mezegej sum zu Camzın-xuırtın malı polgan. Mın Camzın-xuırtak ol aadınıñ suraan tıñnaaş, Eleges ooruundan rıar ter algaş kerge, uk aatın kuy-tengeiti-taa cok, oorga-tözı-taa tezık poğ n. Po tugajında 11 aj yjezinde Camzın-xuırtak sumu targazı Padıga

xomudap medeqleen. Ol tugajın eş Padı ajıtır pıjssaan-taa ceri cok, parık-la tymbej erttirip kaarın podap olurar.

Мыjakpannıñ tyrzok coruı cangıs po-taa eves. paza-a po ertken kyzyñ kıdajın Kodan-oolga xınnes, Kodan-ooldu, adır kaar-men“ ter turgan cyuly paza par. Oon soonda Kodan-ool caskaan cerge corda Мыjakpın tudup algaş, cer şaanga cedir etteen.

Мыjakpın, po xire tyrzok cıyilderni vılgedip turda, sumu targazı Padı oon kydezi polgaş, kandyğ-taa xemceğ alıyndan tadagızap, oon xereñge emcerzip olurar todargaj tur.

Ustınde cugaalaan Мыjakpın purıuluğ cıyilderni polgaş ol xerekti xemceğ alıyñ emcerzip erttirip turar Padı olar-nın tugajın kozuun şıygyzıyn-den tarıj xınap kergeş xarışsalga-ce kılirze coguır.

Cangıs-şibi

Pistin xarışı

Paşık - xemcikte „Kerezdikci“—kozun postazıñ ergelekçizi Xereldin tugajın pizeenini coguır cerin-ce şilciken-pis.

Əş Şur-ool—tıvıyınar, mırında yngen tıvıyık poldu.

Elegeste „Toka“ kyrekonomda „Tıspaj-oqlu“—Mın cerde azyldap turar Sula ter ooldun eş-eery-pile ep cok pıjdañ kyrekonomnıñ ergeleer ceringe. segle.

Caattıda likpuntu paşık Arakca—likpuntu egeleenir tugajın solunda pizibedıs. Seelgy tıyneli kandyğ polganıñ pizir-sier.

Şagaan-arıqda „Kızıl-tilgi“—Aj-ıyın tugajın, ında areve yurgıne medeele.

Caattı-xooraj sumuzunda „Sagındıryğ“—kicceelge kelbesterni ında xana solununga pizi.

CXK-da Arakca—Iziq-karada cıy-ıyşkınıñ azytınan pizibedıs. Seelgy tıynelin todargaj pizip keryner.

PXK Şıjda Samıyñ—ıtkan tıvıy-ıtkarın redaksıga tajıylar cok poldu.

Şынсы kyrekonomda „Şugum“—pizeen medeenderde, kyrekonomdan kımınar turgunna cana perges, şıvırtı ter megelep turgan, oozu todargaj eves erengej poorga undırbedıs.

KXK-da nam komız Arapca—Koptu sumuzunıñ Pyren ce kıjırgıñ cangızın tugajında cagılga-ların ılgal cok poldu.

Eerbekte turar Pıvejen—Eerbek paazı ter ıynarnıñ utka şınar cok polgaş ymıdi.

CXK Xendergejde „Medeelekci“—Xendergej sumuzunda OKTE yurgıñ azyly-pile xerezenner azyly corbaştan ter pizeen cyulynde, kandyğ cıldagañ-pile corbaştap turar tugajında todargaj parımdaa cok tur.

KXK-da Arapca—Kək-tej sumuzunda arannar cangızın tugajın, ol sumuda xana solununga piziner.

Emi aldnıñ uırgajıñ targazı eş Serer—slernin 10 ajda aldnı tıvıy-ıyın tıynelin pizeen materialıñar-nı undırze coguır ejy ertte pergen-de 12 ajnıñ 21-de kelgen.

CXK Cajlağ-alaakta „Arzılan“—Komıunıñ tugajın ol cerde xana solununga pizi.

TXK Pert-taqda Seben—10 tugaar xuraldnıñ toktaalın tanıştıyş ter cyulyner erengej polgan.

Xarışsalgalıq redaktor Lyndyp.

Cidirıq: 1936 cıldıñ 12 ajnıñ 8-te, Kızıl-xooraj iştıngı ury-kudu corup turgas, podumga ap coraan areve biledi № 3840, paza tugaarın pıbezim colaacsı biledi, 5 akş—mındıq cybelerni akşam xavı-pile kattaj adır kaagıaş tır cada-dım. Am uk ıiletterni ezi menden eske kizi edileves kıldır kış cok poldurup carladım.

Sovıatransta colaacsı Torzu. Cidirıq: Pıç 12 ajnıñ 5-te Koptu aldnı uırgajınga № 754 pıles biledi cidirdim, am onu kış cok poldurur tur.

S. D. Saladukin.